

**TÜRKİYE KÖMÜR
İŞLETMELERİ KURUMU'NUN
DOĞU ANADOLU
BÖLGESİNDEKİ ÜRETİM
FAALİYETLERİ**

1.BÖLÜM

Tarihçe

A - Aşkale Bölgesi

- Şark Linyitleri İşletmesi Limitet Şirketine ait Erzurum-Aşkale GMD:396 İR:111 sayılı ve 15 yıl süreli İşletme Ruhsatlı maden kömürü sahası 30.07.1968 tarihinde devir alınmıştır. Bu sahaya "TKİ Şark Linyitleri İşletmesi" adı verilerek faaliyete geçmiştir.
- TKİ'ye devir tarihi olan 01.08.1968 tarihi itibari ile 2.470.100 ton rezerv olduğu sanılan işletmede 60.000ton/yıl üretim kapasitesi hedeflenmiştir.

- 01.08.1968 tarihinden 31.12.1970 tarihine kadar tecrübe işletmesi halinde faaliyet gösteren, Şark Linyitleri İşletmesi 01.01.1971 tarihinden beri teşekkül işletmesi olarak çalışmaktadır. 01.09.1977 tarihinden itibaren tüzel kişilik kazanarak faaliyetlerini DLİ Müessesesi olarak sürdürmüştür. 1995 yılında Aşkale Oltu Linyitleri İşletmesi (AOLİ) adı altında merkezi Erzurum-Aşkale'de olmak üzere faaliyetlerine devam etmiş, 1996 yılından kapanış tarihine kadar Doğu Linyitleri İşletmesi (DLİ) Müdürlüğü adı altında faaliyetlerini sürdürmüştür.

B – Oltu Bölgesi

BALKAYA BÖLÜMÜ

Yurdumuzun işgal döneminde 1917 yılına kadar Ruslar tarafından çalıştırılmıştır. 1942 yılında Etibank tarafından işletmeye açılmış olup, 1949 yılında üç ortaklı Balkaya Kömürleri A.Ş. ne devredilmiştir. 01.09.1976 tarihine kadar adı geçen şirket tarafından çalıştırılmıştır. Bu tarihten sonra TKİ Doğu Linyitleri İşletmesi (DLİ) Müessesesi Oltu Bölge Müdürlüğüne bağlı olarak faaliyetini sürdüren işletme, 1995 yılından sonra sonra Aşkale – Oltu Linyitleri İşletmesine bağlı Bölge Müdürlüğü (AOLİ) olarak faaliyetini sürdürmüş, 1998 yılından kapanış tarihine kadar Oltu Linyitleri İşletmesi Başmühendisliği adı altında faaliyet göstermiştir.

SÜTKANS BÖLÜMÜ

1959 yılında Kömürcüler Limited Şirketi tarafından aile şirketi tarafından işletmeye açılmış, 01.03.1966 tarihinden sonra anonim şirket olarak çalışmalarına devam etmiş ve 16.05.1977 tarihine kadar adı geçen şirket tarafından çalıştırılmıştır. Bu tarihten sonra TKİ Doğu Linyitleri İşletmesi (DLİ) Müessesesi Oltu Bölge Müdürlüğüne bağlı olarak faaliyetini sürdüren işletme, daha sonra Aşkale – Oltu Linyitleri İşletmesi Bölge Müdürlüğü (AOLİ) ne bağlı bir işletme olarak faaliyetini sürdürmüştür, 1998 yılından kapanış tarihine kadar Oltu Linyitleri İşletmesi Başmühendisliği adı altında faaliyet göstermiştir.

2.BÖLÜM

Sahalar
Rezervler
ve
Kömür Özellikleri

A - Sahaların Hukuki Durumu

İLİ	İLÇE	MEVKİİ	ALANI (HA)	RUHSAT NO (İR)	RUHSAT TARİHİ	RUHSAT SÜRESİ (YIL)	PAFTA NO
ERZURUM	AŞKALE	Kükürtlü	2296,43	2409	14.09.1987	15	Erz. İ45, A1,3,4
ERZURUM	İSPİR	Karahan	1596,60	679	03.11.1997	10	Tor. H46, A1,4, H45, A4
ERZURUM	PASINLER	Pekecik	2084,37	859	08.05.2000	10	Erz. İ47,B1,2
ERZİNCAN	KEMALİYE	Başvartinik	1663,99	4707	24.10.1995	10	Div. J41 C1, D2
ERZİNCAN	KEMALİYE	Başpınar	1988,78	4705	24.10.1995	10	Div. J41 C1,D2
BİNGÖL	KARLIOVA	Halifan	3167,13	2606	15.01.1988	15	Erz. J45,C1,4
ERZURUM	ŞENKAYA	Balkaya-Alicik	4.508,09	4013	06.02.1986	25	Kars G48, B4,C1,D2
ERZURUM	OLTU	Karakutulu	4.567,93	2408	14.09.1987	20	Tor. H47, B1,2,G47,C3,4
ERZURUM	OLTU	Sütkans	1.404,40	1679	06.08.1964	60	Tor. H47, B2,G47,C3

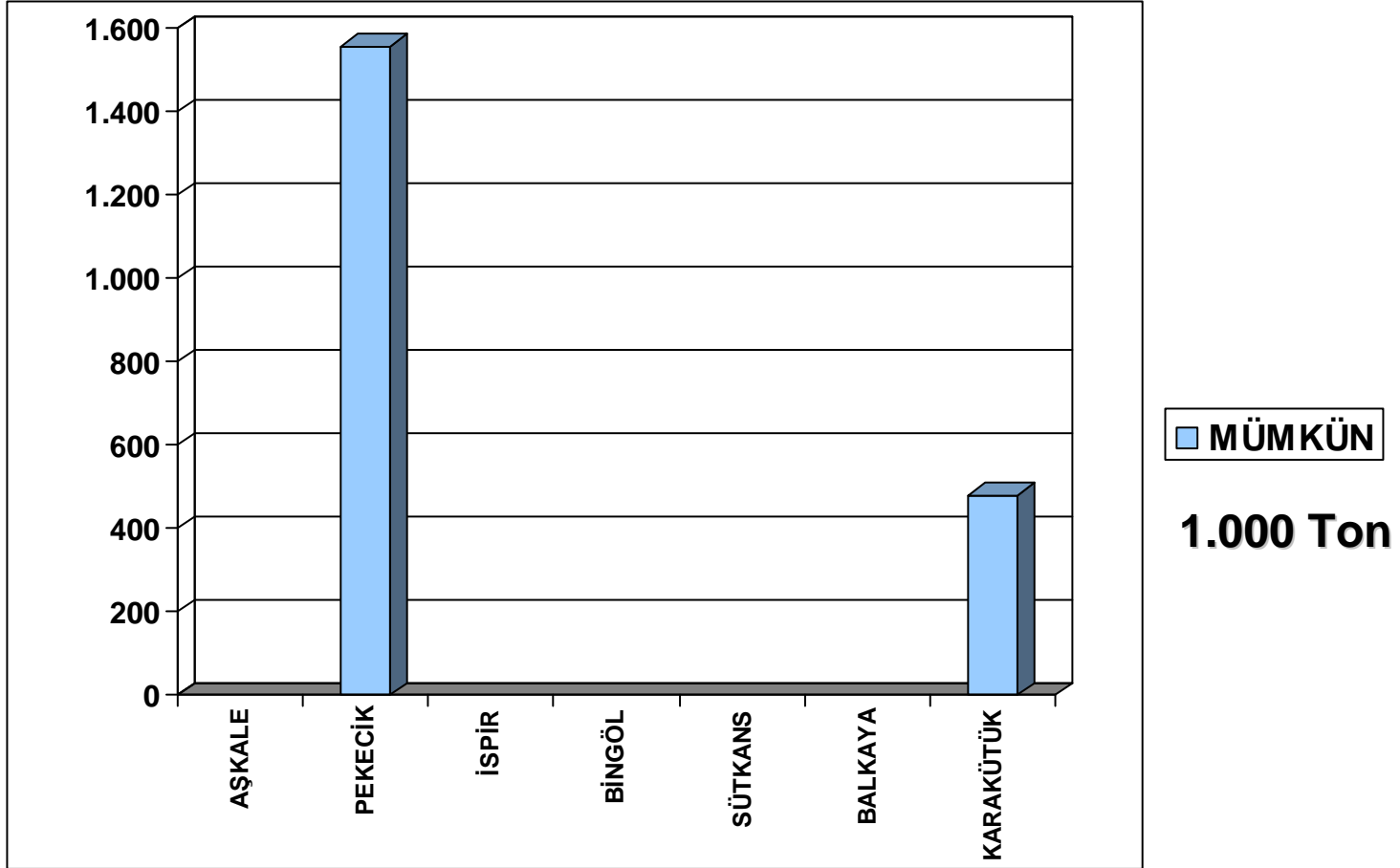
İşletmeler kapatılmadan önce sahaların ruhsat hakları;

- Bu sahalardan Erzincan ili dahilindekiler ile Erzurum ili dahilindeki Pasinler Pekecik sahası işletmeler kapatılmadan önce Bakanlığa iade edilmiştir. Bu sahaların dışında kayıtlarda görülen Erzincan ilindeki Çayırılı, ve Van ilindeki Erciş sahalarında da geçmiş yıllarda çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu sahalara ait bilgilere ulaşamamıştır.

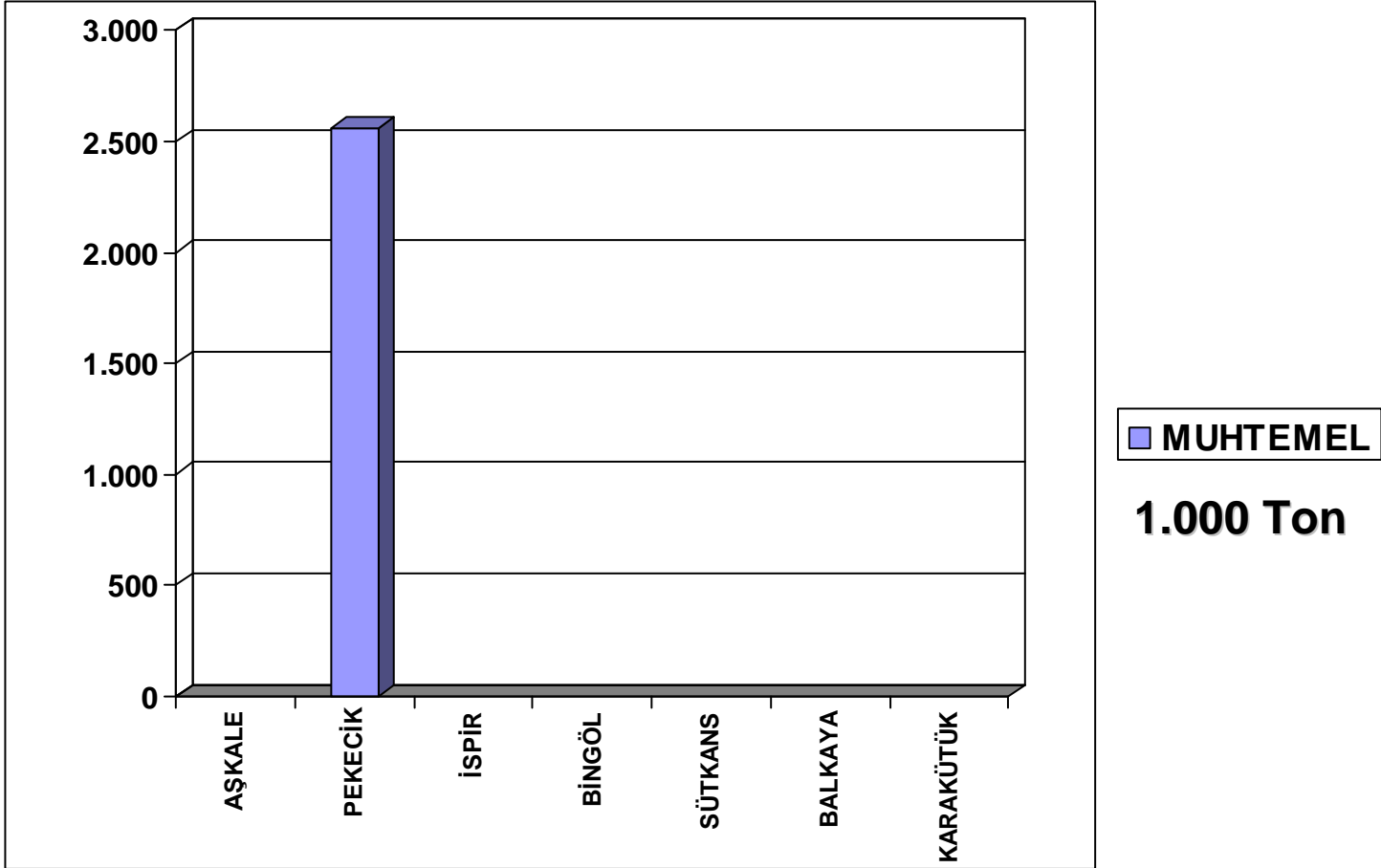
B – Sahaların Rezervleri

REZERVLER (ton)	MÜMKÜN (ton)	MUHTEMEL (ton)	GÖRÜNÜR (ton)	TOPLAM (ton)
AŞKALE KÜKÜRTLÜ (İR 2.409)	-	-	162.157	162.157
PEKECİK (İR 859)	1.558.000	2.557.000	20.000	4.135.000
İSPİR KARAHAN (İR 679)	-	-	4.079.788	4.079.788
BİNGÖL KARLIOVA (İR 2.606)			88.662.000	88.662.000
İR 2408 (KARAKÜTÜK)	479.000	-	54.500	533.500
İR 1679 (SÜTKANS)	-		880	880
İR 4013 (BALKAYA)	-	-	692.700	692.700
TOPLAM	2.037.000	2.557.000	93.672.025	98.266.025

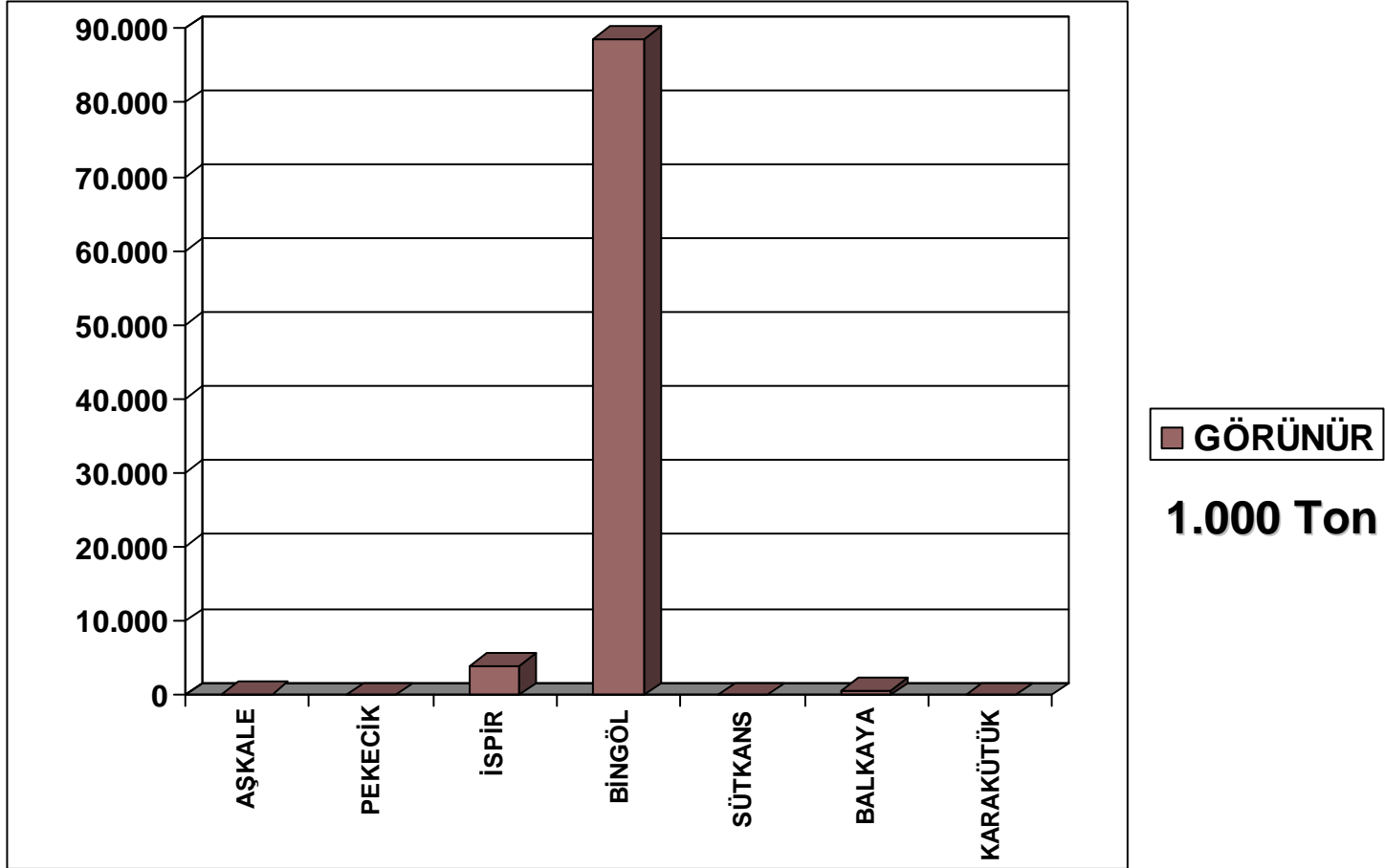
MÜMKÜN REZERVLER

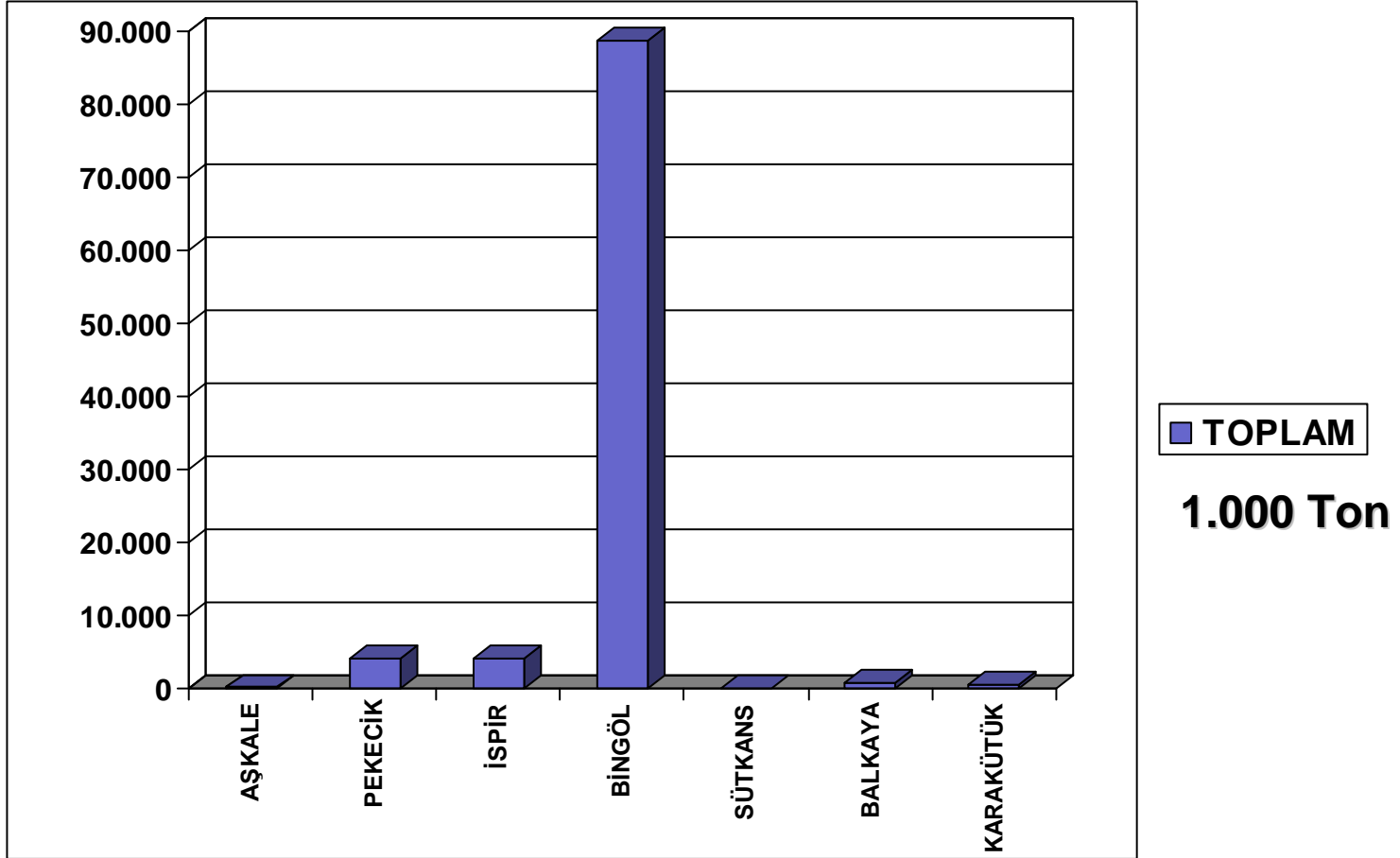
MUHTEMEL REZERVLER

GÖRÜNÜR REZERVLER

TOPLAM REZERVLER

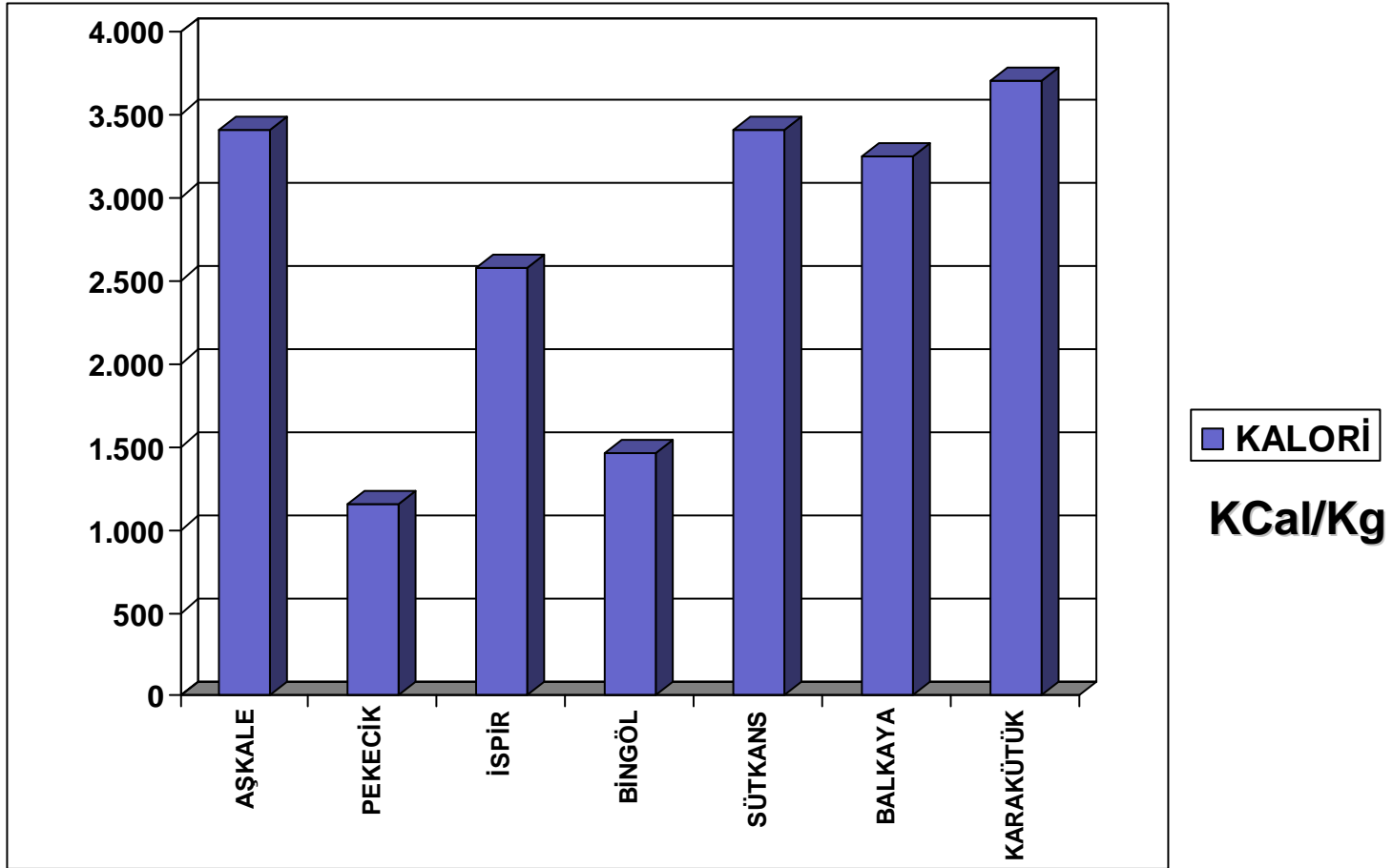
- Rezervlere bakıldığında toplam rezervin %90'ının Bingöl bölgesinde olduğu diğer rezervlerin Erzurum yöresinde olduğu, Bingöl dışında kalan rezervin ağırlıklı kısmının ise kömür özelliklerinin satışa müsait olmaması nedeni ile çalışma yapılmayan Pekecik ve İspir sahalarında olduğu görülmektedir. Diğer bir anlatım ile ağırlıklı olarak çalışma yapılan Aşkale ve Oltu sahalarında işletmenin devamı için yeterli rezervin kalmadığı belgelerden anlaşılmaktadır. Ancak bölgede arama ve sondaj çalışmaları yapılması halinde ilave rezerv tespitinin yapılabilmesi kuvvetle ihtimal dahilindedir.

- Bu sahaların dışında Çayırılı sahasında 1971 yılında MTA tarafından hazırlanan rapora göre AİD 4600, kükürt % 0,22, nem %17, kül %10 kimyasal özelliklere sahip 1.100.000 ton mümkün rezervde kömür varlığı bulunmaktadır.

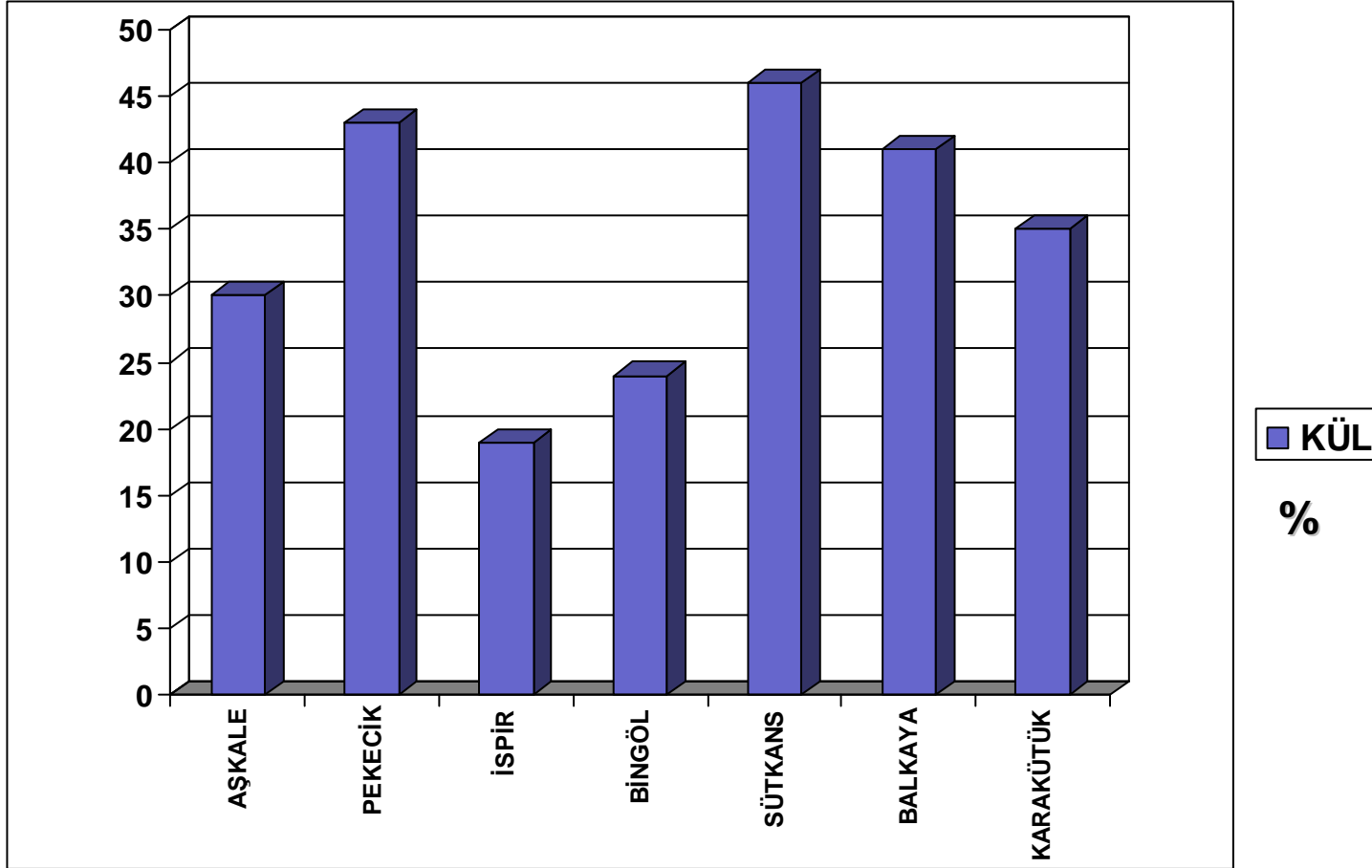
C – Kömür Özellikleri

RUHSAT NO	KALORİ (Kcal/Kg)	KÜL (%)	UÇUCU MADDE (%)	KÜKÜRT (%)	NEM (%)
AŞKALE KÜKÜRTLÜ (İR 2409)	3.400	30	32	3,7	13
PEKECİK (İR 859)	1.150	43	14	0,5	22
İSPİR KARAHAN (İR 679)	2.570	19	31	0,2	35
BİNGÖL KARLIOVA (İR 2606)	1.460	24	16	0,6	47
OLTU KARAKÜTÜK (İR 2408)	3700	35	35	2,6	10
OLTU SÜTKANS (1679)	2000-4800	29-64	30	1,1	10
OLTU BALKAYA (İR4013)	3240	41	22	1,0- 2,5	12

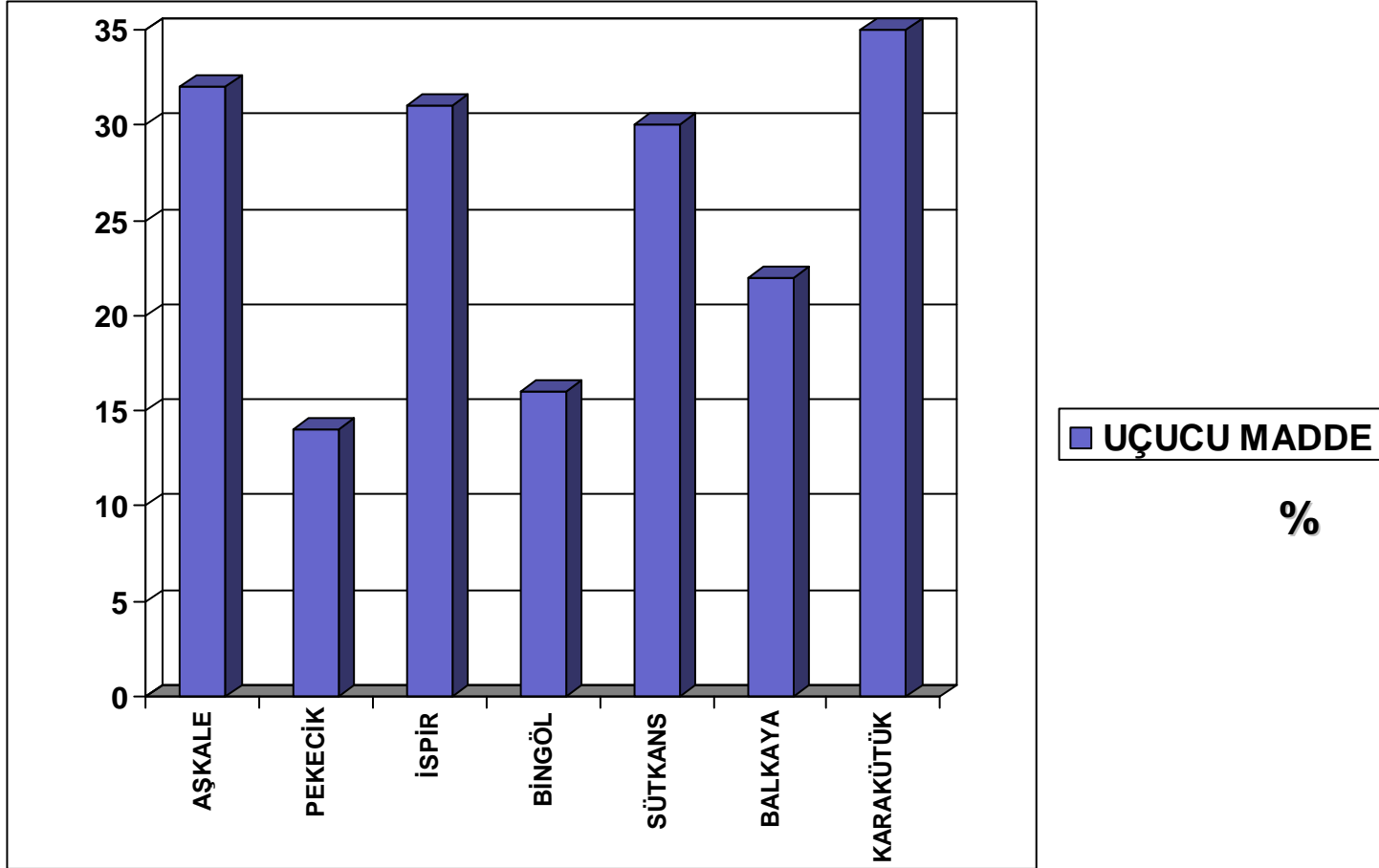
KALORİ ÖZELLİKLERİ

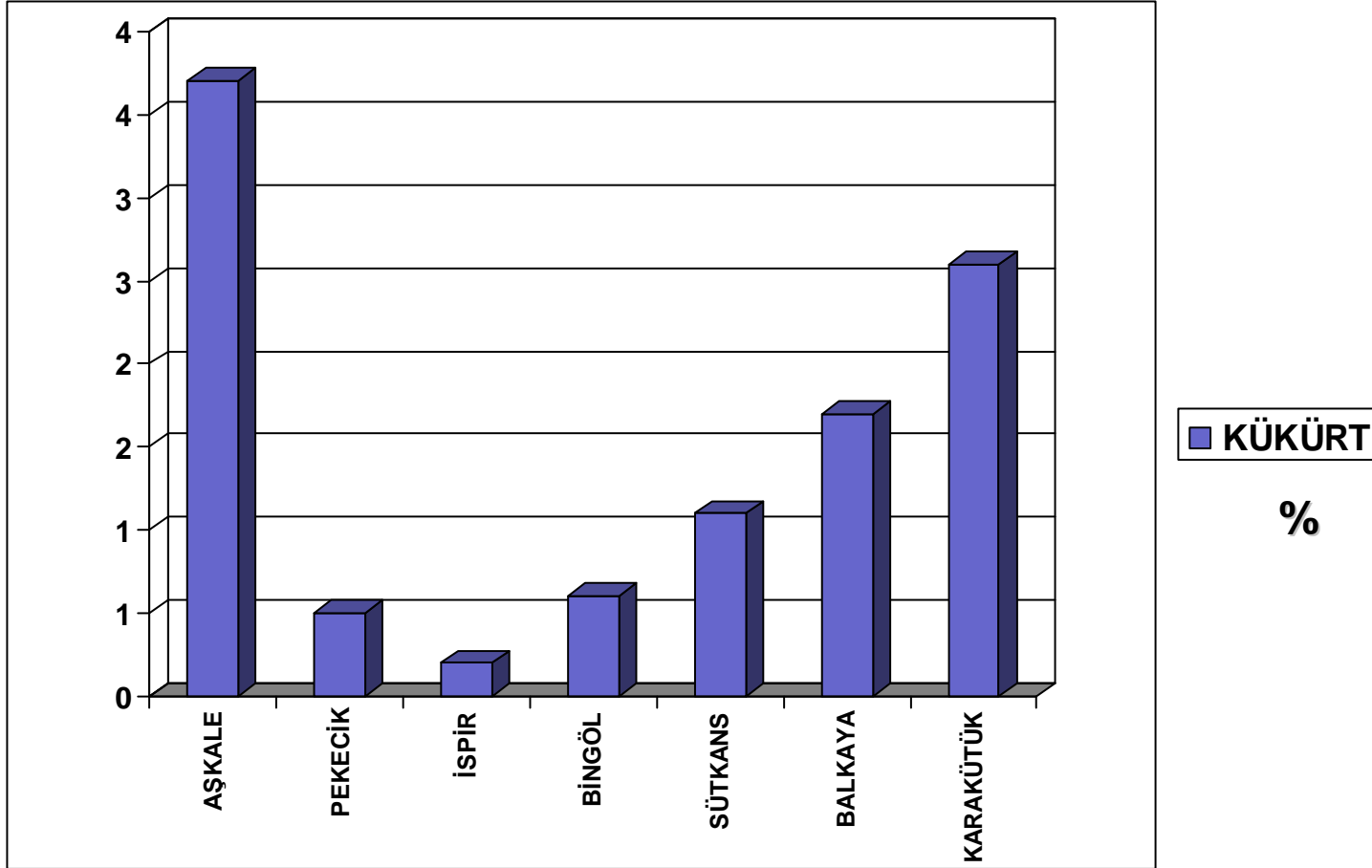
KÜL ÖZELLİKLERİ

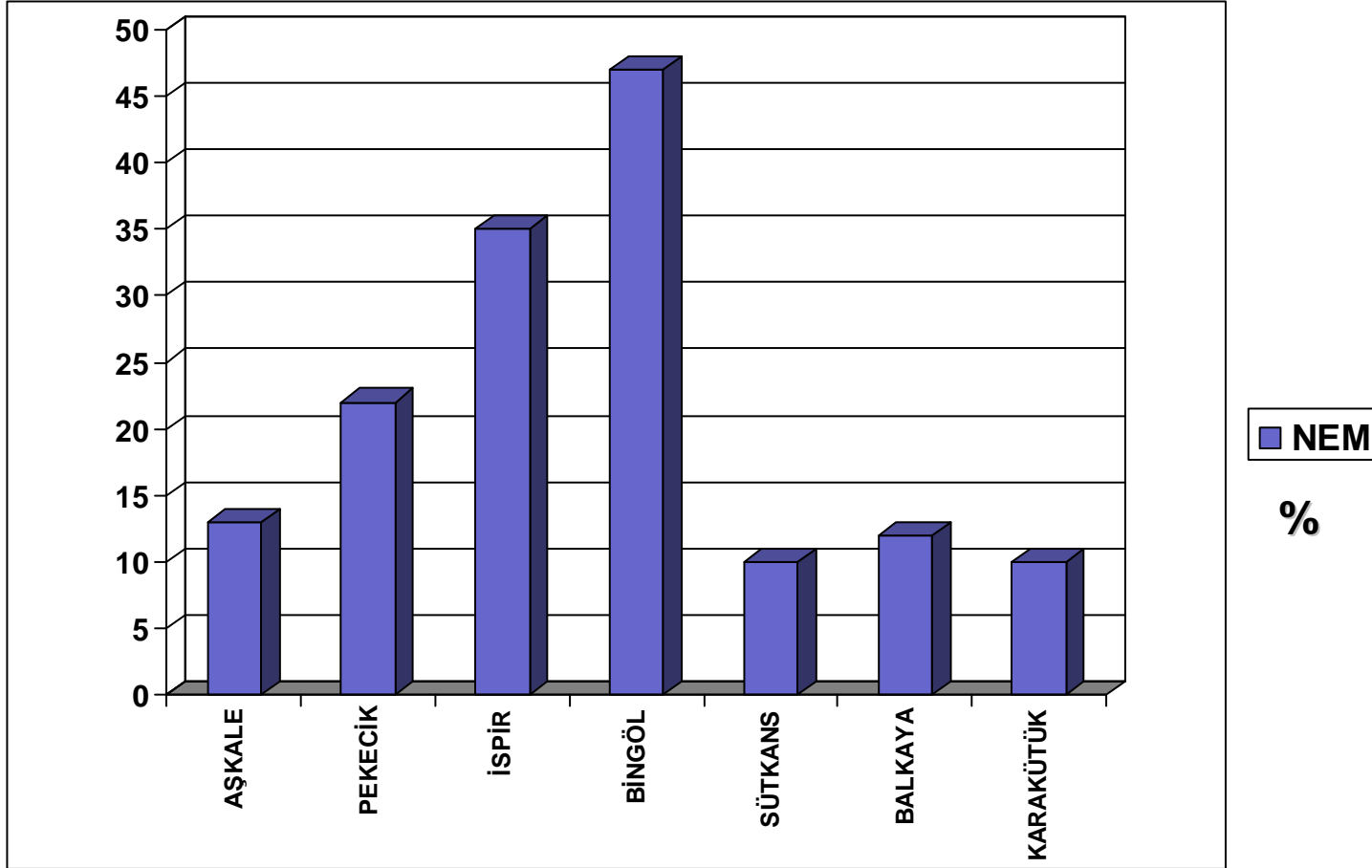
UÇUCU MADDE ÖZELLİKLERİ

KÜKÜRT ÖZELLİKLERİ

NEM ÖZELLİKLERİ

- Bölgedeki linyitler oluşum özelliğine bağlı olarak genellikle düşük kalorili ve düşük kükürtlü yapıdadır. Kalorilerinin düşük olması sebebi ile üretildiklerinde satış probleminin çözülmesi gereklidir. Bingöl yöresi kömürlerinin ise en uygun kullanım alanının termik santral olacağı görülmektedir.

3. BÖLÜM

**Üretim
Satış
ve
Yatırımlar**

A - ÜRETİM VE SATIŞ DURUMU

- Bölgede faaliyet gösteren TKİ işletmelerinin 1977 yılından 2002 yılı nisan ayı sonuna kadar yaptığı üretim ve satış miktarları aşağıdaki tabloda verilmektedir. 1998 yılından itibaren ayrı iki işletme olduğundan Oltu ve Aşkale'nin üretim ve satış değerleri ayrı ayrı gösterilmiştir.

YILLAR	ÜRETİM (Ton)	SATIŞ (Ton)
1977-1988	2.398.332	2.131.369
1989	291.867	231.764
1990	265.325	213.410
1991	207.394	189.427
1992	187.503	171.084
1993	164.327	145.622
1994	126.862	96.788
1995	102.726	94.286
1996	109.001	68.172

YILLAR	ÜRETİM (Ton)	SATIŞ (Ton)
1997	88.000	79.734
1998	29.868 51.774	22.490 41.844
1999	17.319 46.825	14.836 38.931
2000	25.463 45.338	22.356 41.356
2001	27.496 52.642	24.064 39.198
2002 NİSAN	7.375 13.562	6.571 7.883
TOPLAM	4.258.999	3.681.185

B - YATIRIMLAR

YILLAR	PROG. YATIRIM(TL)	FİİLİ HARCAMA (TL)	DOLAR HAZİRAN DEĞERİ	FİİLİ HARCAMA (\$)
1977	131.796.000	41.016.000	17,85	2.297.815
1978	144.975.000	55.429.000	25,50	2.173.686
1979	254.000.000	116.429.000	35,70	3.261.317
1980	325.000.000	314.415.000	79,56	3.951.923
1981	583.000.000	310.539.000	109,80	2.828.224
1982	420.000.000	198.602.430	163,20	1.216.927
1983	625.100.000	336.095.260	221,39	1.518.114
1984	714.540.000	599.200.000	362,19	1.654.380
1985	840.000.000	503.058.464	536,08	938.402
1986	875.000.000	477.281.000	684,27	697.504
1987	1.352.000.000	232.356.824	834,10	278.572

B - YATIRIMLAR

YILLAR	PROG. YATIRIM (TL)	FİİLİ HARCAMA (TL)	DOLAR HAZİRAN DEĞERİ	FİİLİ HARCAMA (\$)
1988	977.000.000	162.052.419	1.350,32	120.010
1989	1.246.000.000	707.900.314	2.130,48	332.273
1990	2.233.000.000	1.810.947.000	2.633,00	687.788
1991	1.712.000.000	735.031.346	4.259,00	172.583
1992	1.350.000.000	883.330.174	6.886,00	128.279
1993	1.475.000.000	1.412.306.160	10.377,00	136.100
1994	600.000.000	386.610.000	31.608,00	12.231
1995	440.000.000	436.967.300	43.212,00	10.112
1996	900.000.000	887.794.000	79.649,00	11.146
1997	1.500.000.000	1.295.000.000	144.560,00	8.958
1998	2.000.000.000	5.140.000.000	262.300,00	19.596

B - YATIRIMLAR

YILLAR	PROG. YATIRIM (TL)	FİİLİ HARCAMA (TL)	DOLAR HAZİRAN DEĞERİ	FİİLİ HARCAMA (\$)
1999	15.000.000.000	6.526.630.000	412.531,00	15.821
2000	37.800.000.000	10.220.000.000	614.267,00	16.638
2001	11.000.000.000	2.016.100.000	1.196.190,00	1.685
2002	16.000.000.000	--	1.550.000	--
TOPLAM	101.983.364.000	24.882.435.430		10.721.177

- Yatırımlar dikkatle incelendiğinde toplam yatırım tutarının %25' inin harcandığı görülecektir. Bu da TKİ Kurumunun bu yatırımları daha öncelikli kabul ettiği diğer bölgelere kaydırıldığını göstermektedir. Sonuçta yaklaşık 20 yıldaki toplam harcanan 10 milyon dolar yatırımın bölge için yeterli olmadığı görülmektedir.

B – PERSONEL DURUMU

YILLAR	MEMUR	İŞÇİ	TOPLAM
1977	27	671	698
1978	27	1738	1765
1979	141	1738	1879
1980	141	2567	2708
1981	133	2362	2495
1982	133	2501	2634
1983	168	2286	2454
1984	187	2235	2422
1985	191	2107	2298
1986	176	1935	2111
1987	124	1851	1975
1988	132	2031	2163
1989	213	2357	2570

YILLAR	MEMUR	İŞÇİ	TOPLAM
1990	260	2131	2391
1991	270	1987	2257
1992	263	1846	2109
1993	231	1599	1830
1994	210	1394	1604
1995	137	1223	1360
1996	130	1150	1280
1997	123	1073	1196
1998	77+50	404+597	481
1999	76+48	391+568	647
2000	75+46	385+552	467
2001	70+45	343+510	616
2002	70+45	250+388	460

4. BÖLÜM

**Sahaların
Mevcut
Durumu**

A-OLTU BÖLGESİ

- Bu bölgedeki üç adet TKİ ruhsatından en büyüğü olan İR.4013 Balkaya sahası kapanma sonrasında iki yıl rödövens karşılığı çalıştırılmış, ancak sözleşme süresinden önce tasfiye edilerek saha 2004 yılında yöredeki ticari birliklerin de ortak olduğu özel sektöre devir edilmiştir. Bu sahada devir tarihinden sonra devir alan firma madencilik faaliyetlerine devam etmiştir. Sütkans mevkiindeki İR.1679 ruhsatlı sütkans sahası ile İR.2408 ruhsat nolu Karakutulu (Karakütük) sahası ise 2003 yılında özel sektöre devir edilmiştir. Bu sahalarda devir tarihinden itibaren kayda değer bir üretim yapılmamıştır.

B- AŞKALE BÖLGEŐİ

- Bu bölgenin tek kömür sahası olan İR.2409 ruhsat nolu saha kapatmadan sonra rödövens karşılığı işletilmiŐ ancak 2003 yılında meydana gelen iş kazası sonrasında sahada yeterli rezerv olmadığı da dikkate alınarak Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na iade edilmiştir.

C-İSPİR BÖLGESİ

- Bu bölgenin tek kömür sahası olan İR 679 ruhsat nolu saha kapatmadan sonra ruhsat devri ihalelerinde yer almış, son olarak 2009 yılında ruhsat devri yapılmıştır.

D- BİNGÖL-KARLIOVA BÖLGESİ

- Bu bölgede iki ruhsat bulunmaktadır. Bu ruhsatlar henüz TKİ uhdesinde devam etmektedir. Bu ruhsatlardaki rezervin bölgede kurulacak bir termik santralde değerlendirilmesi için yapılan ihaleler katılım olmadığından neticelendirilememiştir. Bu bölgedeki 80 milyon ton rezervin 150-200 MW gücünde bir termik santrali ekonomik ömrü boyunca besleme kapasitesi mevcuttur.

E- VAN ERCİŞ BÖLGEŐ

- Bu sahada 1980 yılında MTA tarafından bir fizibilite etüdü yapılmıştır. Buna göre sahada AID 2089, kükürt % 0,5, nem %27, kül %36 kimyasal özelliklere sahip 1.271.630 ton görünür rezervde kömür varlığı bulunmaktadır. Bu rezervin tamamı yaklaşık 1/7 dekapaj oranı ile açık ocak işletmeciliği ile üretilebilecek niteliktedir. Burada mevcut kömür kalitesi itibarı ile satış potansiyeli bulunmadığından sahada kayda değer bir üretim yapılmadan 1990 yılında Özel İdareye devir edilmiştir.

5. BÖLÜM

SONUÇ

- Bu sunumda ÷lkemizin geri kalmış bir b÷lgesinde Kamu eliyle yapılan madenciliğin 25 yıllık öyküsünü anlatmaya çalıştım. 1975 yılından sonra, özellikle 1978 yılındaki büyük büyük petrol krizi sonrasında yerli enerji kaynaklarının öncelikle Devlet eliyle işletilmesi yönündeki politikaların bir sonucu olarak bu işletmeler açılmıştır. Bence çalıştığı dönemde bölgesel anlamda istenilen amaca da fazlası ile ulaşılmıştır. Bunu işletmelerin bulunduğu il ve ilçelerin diğer il ve ilçelere nazaran daha fazla gelişme göstermesinden görebilmekteyiz.

- Ülkemizin Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgesi gibi yörelerinde bu durumdaki işletmeleri sadece işletmelerin karlılık ve verimliliği üzerinden değerlendirmek doğru değildir. Bu işletmelerin bölge ekonomisine ve sosyal yapısına olan katkısı da mutlaka dikkate alınmalıdır. Aksi takdirde unutulmamalıdır ki ortaya çıkabilecek sosyal fatura, bu işletmelerin zararı ile kıyaslanamayacak büyüklükte olabilmektedir. Bu nedenle Devletin mutlaka bu bölgelerde yatırım yapan Kamu Kuruluşlarını teşvik etmesi ve her türlü desteği vermesi gerekmektedir.

Kaynaklar:

- 1- TKİ 1977-2002 faaliyet raporları
- 2-MTA Zilan (Van Erciş) linyit kömürü Fizibilite etüdü (1980 yılı)
- 3- MTA Erzincan Çayırılı Deliktaş sahalarının jeolojik etüt raporu (1971)